ৰিপৰ্টযোগ্য

ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়

ফৌজদাৰী আপীল অধিকাৰক্ষেত্ৰ

ফৌজদাৰী আপীল নং: ১৮১ / ২০১৩

গোলবৰ হুছেইন আৰু অন্যান্য. ... আপীলকাৰীসকল

বনাম

অসম চৰকাৰ আৰু আন. ... উত্তৰদাতাসকল

ৰায়

ন্যায়াধীশ পিনাকী চন্দ্ৰ ঘোষ

১) ২০০৪ চনৰ ১৬৫ নং ফৌজদাৰী আপীলত গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ে জাৰী কৰা ৩১.০৮.২০১২ তাৰিখৰ ৰায় আৰু আদেশৰ বিৰুদ্ধে আপীলকাৰীসকলে এই আপীল কৰে, যত উচ্চ ন্যায়ালয়ে ৰাজ্যই দাখিল কৰা আপীলৰ অনুমতি দিছে আৰু ভাৰতীয় দণ্ডবিধিৰ ("আই পি চি") ধাৰা ১৪৯ৰ সৈতে পঢ়া ধাৰা ৩০২ৰ অধীনত সকলো আপীলকাৰীক দোষী সাব্যস্ত কৰি প্ৰতিজনকে আজীৱন সশ্ৰম কাৰাদণ্ড আৰু ১০,০০০/- টকাকৈ টকা জৰিমনা বিহে।

২/ গোচৰৰ চমু বিবৰণ অনুসৰি, ৫.১.২০০১ তাৰিখে প্ৰায় ৬:১০ মান বজাত চাপৰ থানাৰ অন্তৰ্গত চাপৰা বেপাৰীপাৰাত অভিযুক্ত ব্যক্তিসকলে এখন অবৈধ সভা আহ্বান কৰে আৰু এনে সভাৰ সাধাৰণ উদ্দেশ্যৰ ভিত্তিত হাচেন আলীৰ হত্যাকাণ্ড সংঘটিত কৰে। মৃতকৰ পুত্ৰ (সাক্ষী নং-৩) আমিৰ হুছেইনে ৫.১.২০০১ তাৰিখে প্ৰায়

১০:০০ বজাত চাপাৰ থানাত এই ঘটনা সন্দৰ্ভত এজাহাৰ দাখিল কৰে। এজাহাৰ লাভ কৰাৰ লগে লগে এফ. আই. আৰ. নং: ৩/২০০১ চাপৰ আৰক্ষী থানাত পঞ্জীয়ন কৰি তদন্ত আৰম্ভ কৰে। ঘটনাস্থলীত উপস্থিত হৈ আৰক্ষীয়ে কাৰ্যবাহী দণ্ডাধীশক ফোন কৰে, যিয়ে মৃতদেহটোৰ ওপৰত চুৰৎহাল প্ৰস্তুত কৰিছিল আৰু মৃতদেহটোক মৰণোত্তৰ পৰীক্ষাৰ বাবে ধুবুৰী অসামৰিক চিকিৎসালয়লৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়। আৰক্ষীয়ে মৃতদেহৰ কাষত পৰি থকা এন ডেগাৰ আৰু দুটা হাতেৰে নিৰ্মিত বোমা থকা এটা বেগ উদ্ধাৰ কৰে। তদন্তৰ অন্তত অভিযুক্ত ব্যক্তিসকলৰ বিৰুদ্ধে আই পি চিৰ ১৪৭, ১৪৮, ১৪৯, ৩৪১ আৰু ৩০২ ধাৰাত অভিযোগনামা দাখিল কৰা হয়। ২৯.৬.২০০১ তাৰিখে উক্ত অভিযোগ-পত্ৰখন ধুবুৰীৰ মুখ্য ন্যায়িক দণ্ডাধীশে লাভ কৰে। যিহেতু গোচৰটো একান্তভাৱে সত্ৰ আদালতৰ দ্বাৰা বিচাৰযোগ্য আছিল, সেয়েহে মুখ্য ন্যায়িক দণ্ডাধীশে ১৫.৩.২০০২ তাৰিখৰ আদেশৰ দ্বাৰা গোচৰটো সত্ৰ আদালতলৈ বিচাৰৰ বাবে পেৰণ কৰে। বিচাৰৰ সময়ছোৱাত গোচৰীয়া পক্ষই আপীলকাৰীসকলৰ বিৰুদ্ধে উত্থাপিত অভিযোগ প্ৰমাণ কৰিবলৈ ১০ জন সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰিছিল। প্ৰতিৰক্ষাই কোনো প্ৰমাণ দাখিল কৰা নাছিল আৰু সম্পূৰ্ণ অস্বীকাৰৰ কৰিছিল।

৩) প্ৰমাণসমূহৰ সযতনে পৰীক্ষা কৰি বিচাৰ আদালতে সাক্ষী নং: ৪ আৰু সাক্ষী নং: ৫ ৰ বক্তব্যসমূহ পৰস্পৰ বিৰোধী বুলি ধৰা পেলায় যিয়ে এই দুজন সাক্ষীৰ ঘটনাস্থলিত উপস্থিতিৰ ওপৰত সন্দেহৰ সৃষ্টি কৰে। জামালুদ্দিনে (সাক্ষী নং: -১) সাক্ষ্য দিছিল যে প্ৰায় ৬ মাহ পূৰ্বে ফাৰ্মাচীৰ পৰা উভতি আহোঁতে শ্বাহ আলমক লগ পাইছিল যিয়ে কৈছিল যে তেওঁৰ ভাতৃক বজাৰত হত্যা কৰা হৈছে, কিন্তু তেওঁ কোনো ব্যক্তিৰ নাম উল্লেখ কৰা নাছিল। পথৰ দুয়োকাষে প্ৰায় ৫০ খন দোকান থকা বজাৰ স্থানত এই ঘটনা সংঘটিত হয় । বিচাৰ আদালতে সেই কথা পৰ্যবেক্ষণ কৰিছিল যে যদি অভিযুক্ত গোলবাৰ আৰু আবু ছামা বাওঁ আৰু সোঁফালৰ পৰা

হাজিৰ হয়, তেন্তে তেওঁলোক নিশ্চয় পথৰ দুয়োকাষৰ এখন দোকানৰ পৰা ওলাই আহিছিল কাৰণ সাক্ষী নং: -৪-এ স্পষ্টভাৱে উল্লেখ কৰিছিল যে তেওঁ অভিযুক্ত ব্যক্তিসকলক মৃতকৰ ঘৰৰ ফালে গৈ থকাৰ সময়ত পথত দেখা নাছিল । কিন্তু সংঘটিত হোৱা ঠাইৰ কাষতে থকা কোনো দোকানীয়েই সাক্ষী নং: -৪ আৰু সাক্ষী নং: -৫য়ে কোৱাৰ দৰে যিকোনো পৰিঘটনা তেওঁলোকৰ দোকানৰ সন্মুখত সংঘটিত হোৱা বুলি কবলৈ আগবাঢ়ি অহা নাছিল। সাক্ষী পৰীক্ষাৰ সময়ত সাক্ষী নং: -৫-এ কয় যে তেওঁ দুজন দোকানীৰ নাম জানে আৰু তেওঁলোক হৈছে সত্তাৰ আৰু হজৰত আলী। হজৰত আলীয়ে (সাক্ষী নং-২) তেওঁৰ দোকানৰ সন্মুখত সংঘটিত হোৱা বুলি উল্লেখ কৰা নাই। সাক্ষী পৰীক্ষাৰ সময়ত সাক্ষী নং-৫-এ আৰু কয় যে মৃত ব্যক্তিজন হত্যাৰ গোচৰৰ অভিযুক্ত আৰু মৃত ব্যক্তিজনে বোমা আৰু অন্যান্য অস্ত্ৰ লৈ ঘূৰি ফুৰিব নেকি সেই সন্দৰ্ভত কোনো ব্যাখ্যা নাই। বিচাৰ আদালতে এই সিদ্ধান্তত উপনীত হয় যে জব্দ কৰা সামগ্ৰীসমূহ মৃতক সকলৰ আছিল। প্ৰমাণ বিশ্লেষণ কৰি বিচাৰ আদালতে সিদ্ধান্ত লয় যে সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ৰ প্ৰমাণ বস্তুগত বিশেষত্বৰ ওপৰত বৈপৰীত্যৰে ভৰি আছে আৰু সেইবাবেই এই সাক্ষীসকলৰ সাক্ষ্যই কোনো আত্মবিশ্বাসৰ সৃষ্টি কৰা নাছিল। এই পৰিস্থিতিত কোনো স্বতন্ত্ৰ প্ৰত্যক্ষদৰ্শীয়ে সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ৰ অসমাৰ্থক সাক্ষ্যক অভিযুক্ত ব্যক্তিসকলক দোষী সাব্যস্ত কৰাৰ প্ৰমাণ দিবলৈ গ্ৰহণ কৰিব পৰা নগল।

৪) আনহাতে উচ্চ ন্যায়ালয়ে বিচাৰ আদালতৰ সিদ্ধান্ত বাতিল কৰি ভাৰতীয় দণ্ড বিধি আইনৰ ধাৰা ৩০২ ধাৰাৰ সৈতে পঢ়া ধাৰা ১৪৯ত পাঁচোজন অভিযুক্তক দোষী সাব্যস্ত কৰি আজীৱন সশ্ৰম কাৰাদণ্ড আৰু প্ৰতিজনকে ১০,০০০/- টকা জৰিমনাৰ শাস্তি প্ৰদান কৰে।

৫) আপীলকাৰীৰ হৈ বিদ্বান অধিবক্তা হাজিৰ হোৱাৰ লগতে অসম চৰকাৰৰ হৈ হাজিৰ হোৱা বিদ্বান অধিবক্তাও আমি শুনিছো।

৬/ বৰ্তমানৰ গোচৰটোত দুটা বিষয়ৰ ওপৰত বিবেচনা জড়িত হৈ আছে। প্ৰথমতে দোষমুক্ত হোৱাৰ আদেশৰ বিৰুদ্ধে আপীলৰ সৈতে মোকাবিলা কৰাৰ সময়ত আপীল আদালতৰ ক্ষমতা। দ্বিতীয়তে, কোনো স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীৰ পৰা কোনো ধৰণৰ সমৰ্থন নোহোৱাকৈ অভিযুক্ত ব্যক্তিসকলক দোষী সাব্যস্ত কৰিবলৈ সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ৰ সাক্ষ্যৰ যথেষ্ট হোৱা বিৰোধী সাক্ষীৰ বক্তব্যৰ প্ৰাসংগিকতা য'ত সাক্ষী নং-৮ ৰ বক্তব্য বিৰোধী হৈ পৰে ।

৭) প্ৰথমটো বিষয়ত, দোষমুক্ত কৰাৰ আদেশৰ বিৰুদ্ধে আপীলৰ সৈতে মোকাবিলা কৰাৰ সময়ত আপীল আদালতৰ ক্ষমতা সম্পৰ্কীয় আইনী নীতিসমূহ এই আদালতে গোচৰৰ ক্ৰমত পুনৰবাৰ উল্লেখ কৰিছে। এই আদালতে চন্দ্ৰপ্পা আৰু অন্যান্য বনাম কৰ্ণাটক ৰাজ্য, (২০০৭) ৪ এছ চি চি ৪১৫ গোচৰত পাঁচটা সাধাৰণ নীতি তলত দিয়া ধৰণে বাতিল কৰিলে:

> "(১) যিবোৰ প্ৰমাণৰ ওপৰত দোষমুক্ত হোৱাৰ আদেশ প্ৰতিষ্ঠিত, সেইবোৰৰ পৰ্যালোচনা, পুনৰ প্ৰশংসা আৰু পুনৰ বিবেচনা কৰাৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা আপীল আদালতৰ আছে।
>
> (২) ১৯৭৩ চনৰ ফৌজদাৰী প্ৰক্ৰিয়া সংহিতাই এনে ক্ষমতা আৰু আপীল আদালতে তথ্য আৰু আইন দুয়োটা দিশতে নিজৰ সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ আগতে প্ৰমাণৰ ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত কোনো সীমাবদ্ধতা, বাধা বা চৰ্ত নিৰ্ধাৰণ নকৰে।

(৩) বিভিন্ন অভিব্যক্তি, যেনে, ‘গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু বাধ্যতামূলক কাৰণ’ , ‘ভাল আৰু যথেষ্ট ভিত্তি’ , ‘অতি শক্তিশালী পৰিস্থিতি’ , ‘বিকৃত সিদ্ধান্ত’ , ‘চকচকীয়া ভুল’ আদিৰ উদ্দেশ্য এটাৰ বিস্তৃত ক্ষমতা হ্ৰাস কৰা নহয় দোষমুক্ত হোৱাৰ বিৰুদ্ধে আপীলত আপীল আদালতে। এনে বাক্যাংশবোৰ ‘ভাষাৰ ফুলনি’ ৰ প্ৰকৃতিৰ বেছি, যাতে আদালতে প্ৰমাণ পৰ্যালোচনা আৰু নিজৰ সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ ক্ষমতা হ্ৰাস কৰাতকৈ আপীল আদালতে দোষমুক্ত কৰাত হস্তক্ষেপ কৰাৰ অনিচ্ছাক গুৰুত্ব দিয়ে।

(৪) আপীল আদালতে অৱশ্যে এই কথা মনত ৰাখিব লাগিব যে দোষমুক্ত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত অভিযুক্তৰ সপক্ষে দুগুণ অনুমান থাকে। প্ৰথমতে, অপৰাধমূলক ন্যায়বিজ্ঞানৰ মৌলিক নীতিৰ অধীনত নিৰ্দোষী অনুমান তেওঁৰ বাবে উপলব্ধ যে প্ৰতিজন ব্যক্তিক কোনো যোগ্য আদালতে দোষী সাব্যস্ত নকৰালৈকে নিৰ্দোষী বুলি ধৰি লোৱা হব। দ্বিতীয়তে, অভিযুক্তই দোষমুক্ত হোৱাৰ বাবে তেওঁৰ নিৰ্দোষতাৰ অনুমানক বিচাৰ আদালতে আৰু অধিক শক্তিশালী, পুনৰ দৃঢ় আৰু শক্তিশালী কৰে।

(৫) যদি নথীত থকা প্ৰমাণৰ ভিত্তিত দুটা যুক্তিসংগত সিদ্ধান্ত সম্ভৱ হয়, তেন্তে আপীল আদালতে বিচাৰ আদালতে লিপিবদ্ধ কৰা দোষমুক্ত হোৱাৰ তথ্যত ব্যাঘাত জন্মাব নালাগে।”

(জোৰ দিয়া হৈছে)

৮) আদালতে ওপৰত উল্লেখ কৰা ৰায়দানত *কল্লু ওৰফে মাছিহ এণ্ড অদাৰছ বনাম ষ্টেট অৱ এম.পি.*, (২০০৬) ১০ এছচিচি ৩১৩ৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল, যত তেওঁ ৰায় দিছিল যে;

> "দোষমুক্ত হোৱাৰ বিৰুদ্ধে আপীলৰ সিদ্ধান্ত লওঁতে আপীল আদালতৰ ক্ষমতা দোষী সাব্যস্ত হোৱাৰ বিৰুদ্ধে আপীলৰ শুনানি গ্ৰহণ কৰাৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা ক্ষমতাতকৈ কম নহয়। দুয়োবিধ আপীলত সমগ্ৰ প্ৰমাণ পুনৰীক্ষণ কৰাৰ ক্ষমতা থাকে। কিন্তু এটা উল্লেখযোগ্য পাৰ্থক্য হল যে দোষমুক্ত কৰাৰ আদেশত, আপীল আদালতে হস্তক্ষেপ কৰা নহব, যত ৰায়দানৰ...বিচাৰ আদালত প্ৰমাণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি কৰা হয় আৰু গ্ৰহণ কৰা মতামত যুক্তিসংগত আৰু যুক্তিযুক্ত। কেৱল বেলেগ দৃষ্টিভংগী সম্ভৱ হোৱাৰ বাবেই ই বিচাৰ আদালতৰ সিদ্ধান্ত উলটিব নোৱাৰে। আপিল আদালতে এইটোও মনত ৰাখিব যে অভিযুক্তৰ সপক্ষে নিৰ্দোষতাৰ অনুমান আছে আৰু অভিযুক্তই যিকোনো সন্দেহৰ সুবিধা লাভ কৰাৰ অধিকাৰী। ইয়াৰ উপৰিও যদি ই হস্তক্ষেপ কৰাৰ সিদ্ধান্ত লয়, তেন্তে বিচাৰ আদালতৰ সিদ্ধান্তৰ সৈতে পাৰ্থক্যৰ কাৰণ নিৰ্ধাৰণ কৰিব লাগে" ।

আমাৰ দৃষ্টিত ওপৰত উল্লেখ কৰা কেইটামান মূল নিয়ম যিবোৰ দোষমুক্ত হোৱাৰ বিৰুদ্ধে আপীলত মনত ৰাখিব লাগে। আমাৰ দৃষ্টিত বিচাৰ আদালতে পক্ষসমূহে উত্থাপন কৰা প্ৰমাণসমূহৰ সযতনে আৰু পুংখানুপুংখ বিশ্লেষণৰ পিছত যুক্তিসংগত সিদ্ধান্ত লৈছে। বিচাৰ আদালতে সাক্ষীসকলৰ আচৰণ চোৱাৰ সুবিধাও আছিল, আৰু অভিযুক্তক সন্দেহৰ সুবিধা প্ৰদান কৰি তেওঁলোকক দোষমুক্ত কৰাটো শুদ্ধ আছিল।

উচ্চ ন্যায়ালয়ে অভিযুক্তৰ বিৰুদ্ধে এটা সংস্কৰণ ধৰি লোৱাত ভুল কৰিছিল কাৰণ দুটা মতামত সম্ভাব্য হোৱা গোচৰত অভিযুক্তৰ অনুকূল মতামত লব লাগে।

৯) বিবেচনাৰ বাবে দ্বিতীয়টো বিষয় হল কোনো স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীৰ পৰা কোনো ধৰণৰ সমৰ্থন পোৱা নাই সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ৰ সাক্ষ্যয়ে। মৃত হাচেন আলীৰ ভাতৃ হোৱাৰ বাবে সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ সম্পৰ্কীয় সাক্ষী। বিচাৰ গোচৰটোক সমৰ্থন কৰা আনুষংগিক সাক্ষীৰ বক্তব্যৰ গ্ৰহণযোগ্যতাত কোনো বাধা নাই যদিও ই বিশ্বাসযোগ্য, নিৰ্ভৰযোগ্য, বিশ্বাসযোগ্য, আইন অনুসৰি গ্ৰহণযোগ্য আৰু অন্য সাক্ষী বা বিচাৰৰ নথিপত্ৰৰ প্ৰমাণৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত হোৱাৰ পৰীক্ষাত থিয় দিব লাগে। এই আদালতে মাংগা ওৰফে মান সিং বনাম উত্তৰাখণ্ড ৰাজ্য, (২০১৩) ৭ এছচিচি ৬২৯ গোচৰত ৰায় দিছে যে সাক্ষীৰ গুণগত মানহে গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু পৰিমাণ নহয়, যেতিয়া সম্পৰ্কীয় সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰা হৈছিল আৰু বিশ্বাসযোগ্য বুলি ধৰা হৈছিল। এনে ক্ষেত্ৰত স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীৰ পৰীক্ষা নকৰাটো বিচাৰৰ গোচৰৰ বাবে মাৰাত্মক নহব। বৰ্তমানৰ গোচৰটোত পথৰ দুয়োকাষে দোকান থকা বজাৰত এই কাণ্ড সংঘটিত হোৱাৰ পিছতো, অৱশ্যে গোচৰীয়া পক্ষৰ সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫, ইটোৱে সিটোৰ বিৰোধিতা কৰে, আৰু তেওঁলোকৰ বক্তব্য কোনো স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীয়ে সমৰ্থন নকৰে। গতিকে আমাৰ দৃষ্টিত যিহেতু সাক্ষী নং-৪ আৰু সাক্ষী নং-৫ৰ সাক্ষ্য সম্পূৰ্ণৰূপে নিৰ্ভৰযোগ্য নহয়, সেয়েহে এইটো এটা উপযুক্ত গোচৰ যত এজন স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীৰ দ্বাৰা সমৰ্থনৰ প্ৰয়োজন আছিল। একমাত্ৰ স্বতন্ত্ৰ সাক্ষী নং-৮ বিৰোধী হোৱাৰ ভিত্তিত বিচাৰৰ গোচৰটোও দুৰ্বল হৈ পৰে। শ্যামল সাহা আৰু আন এটা বনাম পশ্চিম বংগ ৰাজ্য, (২০১৪) ১২ এছ চি চি ৩২১ গোচৰতো একেধৰণৰ পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হৈছিল, যত একমাত্ৰ স্বতন্ত্ৰ সাক্ষীয়ে বিৰোধীলৈ পৰিণত হৈছিল। এই আদালতে দোষমুক্ত হোৱাৰ সিদ্ধান্ত লয় আৰু গোচৰটোৰ সৈতে জড়িত

বাস্তৱিক পটভূমি আৰু পৰিস্থিতি বিবেচনা কৰি অভিযুক্তক সন্দেহৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে।

১০) গতিকে বিবেচনাৰ বাবে বিষয়সমূহৰ ওপৰত ওপৰৰ সিদ্ধান্তসমূহৰ পোহৰত বিচাৰ আদালতে গ্ৰহণ কৰা মতামত বৰ্তমানৰ গোচৰৰ তথ্যৰ ওপৰত যুক্তিসংগত আৰু সম্ভাব্য আছিল। গতিকে আমাৰ মতামত যে উচ্চ ন্যায়ালয়ে আপীলকাৰীসকলক দোষমুক্ত কৰাটো বাতিল কৰা উচিত নাছিল। সেই অনুসৰি এই আবেদনৰ অনুমতি দিয়া হয় আৰু উচ্চ ন্যায়ালয়ে গৃহীত কৰা বিবাদিত ৰায় আৰু আদেশ বাতিল কৰা হয়। সেই অনুসৰি আপীলকাৰীসকলক কাৰাগাৰৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া হৈছে, যদিহে আন কোনো গোচৰত প্ৰয়োজন নহয়।

(ন্যায়াধীশ পিনাকী চন্দ্ৰ ঘোষ)

নতুন দিল্লী; (ন্যায়াধীশ আৰ.কে. আগৰৱালা)

২৮ এপ্ৰিল, ২০১৫।

অনুবাদ- প্ৰণৱ জ্যোতি বৰা, জ্যেষ্ঠ অনুবাদক